

Карасартова Р.С.

ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕК АТА-ЭНЕЛЕРДИН УКУКТУК
СТАТУСУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Карасартова Р.С.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО
СТАТУСА НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ РОДИТЕЛЕЙ

Karasartova R.

FEATURES OF THE LEGAL STATUS OF MINOR PARENTS

УДК: 347.6

Бул макалада авторлор Кыргыз Республикасынын үй-бүлөлүк укугу боюнча жашы жете элек ата-энелердин укуктук абалынын айрым өзгөчөлүктөрүн толук изилдөөнү карашат. Илимий билимдин натыйжалары авторлор жашы жете элек ата-энелердин укуктук статусунун өзгөчөлүктөрүн талдап, жашы жете элек ата-энелердин укуктарын жана милдеттерин ишке ашыруу боюнча учурдагы мыйзамдарда айрым кемчиликтерди ачып беришти. Мындан тышкары, авторлор учурдагы мыйзамдарга айрым өзгөртүүлөрдү киргизүү жана жашы жете элек ата-энелердин статусун жашы жете элек жарандарды толук функционалдуу деп таануу үчүн жакшы негиз катары классификациялоо керек деген тыянакка келишкен. Мындан тышкары, макалада жашы жете элек ата-энелерди балдарына карата энелик жана аталык милдетти аткарган субъекттер катары аныктаган нормалар каралат.

Негизги сөздөр: мыйзам, жашы жете элек ата-энелер, укуктук өзгөчөлүктөр, үй-бүлө, кемчиликтер, курак, учур, укук, милдет, аталык, энелик.

В данной статье авторы рассматривают наиболее полное исследование некоторых особенностей правового положения несовершеннолетних родителей в соответствии с семейным законодательством Кыргызской Республики. Результаты научных исследований авторы проанализировали особенности правового статуса несовершеннолетних родителей и выявили некоторые пробелы в действующем законодательстве по осуществлению прав и обязанностей несовершеннолетних родителей. Кроме того, авторы пришли к выводу, что необходимо внести некоторые изменения в действующее законодательство и классифицировать статус несовершеннолетних родителей как хорошее основание для признания несовершеннолетних граждан полностью дееспособными. Кроме того, в статье рассматриваются нормы, определяющие несовершеннолетних родителей как субъектов, выполняющих материнские и отцовские обязанности по отношению к своим детям. Несовершеннолетние родители имеют ограниченные родительские права по возрасту. Но даже в этом случае они сохраняют свои основные права на воспитание ребенка.

Ключевые слова: закон, несовершеннолетние родители, правовые особенности, семья, недостатки, возраст, момент, право, обязанности, отцовство, материнство.

In this article, the authors consider the most comprehensive study of some peculiarities of the legal situation of minor parents in accordance with the family law of the Kyrgyz Republic. Results of scientific studies The authors analyzed the peculiarities of the legal status of minor parents and revealed some gaps in the current legislation on the exercise of the rights and obligations of minor parents. In addition, the authors came to the conclusion that it is necessary to make some changes to the current legislation and classify the status of minor parents as a good basis for recognizing minor citizens as fully functional. In addition, the article discusses norms that define minor parents as subjects who fulfill maternal and paternal duties to their children.

Key words: law, minor parents, legal features, family, shortcomings, age, moment, right, duty, paternity, motherhood.

Кыргыз Республикасындагы үй-бүлөлүк укуктун учурдагы актуалдуу көйгөйлөрүнүн бири жашы жете элек ата-энелердин укуктук статусунун белгисиздиги. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси бир гана беренени камтыйт, б.а. 67-беренесинде, жашы жете элек ата-энелердин укуктарына түздөн-түз таасир этет. Кыргыз Республикасынын Жарандык мыйзамдарына ылайык, жарандын өзүнүн иш-аракеттери аркылуу жарандык укуктарды алуу жана жүзөгө ашыруу, өзүнө карата жарандык милдеттерди толугу менен түзүү жана аткаруу жөндөмү төмөнкүдөй түзүлөт: жалпы эреже катары бойго жеткенден тартып, башкача айтканда, 18 жашка чыкканда.

Жашы жете элек жарандардын балдарынын төрөлүшү жетиштүү болуп калды атап айтканда кыйынчылыктарды жаратууга жалпы көрүнүш катары, жашы жете элек ата-энелердин ата-энелик

укуктарынын көлөмү жана алардын аларды ишке ашыруунун өзгөчөлүктөрүн бойго жеткен ата-энелерге салыштырмалуу аныктоодо.

Кыргыз Республикасынын Үй-бүлөлүк кодексинин 67-беренесине ылайык, жашы жете элек ата-энелер бала менен чогуу жашоого жана анын тарбиясына катышууга укуктуу. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык турмуш кура элек жашы жете элек ата-энелер, эгерде алардын баласы төрөлсө мындай учурда энелик жана аталык укугун аныктоодо, 16 жашка чыккандан кийин ата-энелик укуктарын өз алдынча колдонууга укуктуу. Жашы жете элек ата-эне 16 жашка чыкканга чейин, балага баланын жашы жете элек ата-энеси менен бирге тарбиялай турган камкорчу дайындалышы керек.

Жашы жете элек ата-энелер аталыгын жана энелигин жалпы себептер менен таанууга жана талашууга укуктуу жана он алты жашка чыккандан кийин сотто балдарынын аталыгын талап кылууга укуктуу.

Баланын укуктары жөнүндө БУУнун Конвенциясынын жобосунда айтылгандай, ата-энелер тарабынан камкордук көрүү жана алардан бөлүнбөө укугу жашы жете элек ата-энелерден бала төрөлгөн кырдаалга толугу менен колдонулат.

Жашы жете элек ата-энелер, бир жагынан, өздөрү бала, экинчи жагынан ата-эне, ата-энелик укуктарга жана милдеттерге алардын укуктарынын көлөмү жашы жете элек ата-энесинин жашына, ошондой эле катталган никенин жоктугуна жараша болот. Ата-энелер менен балдардын төмөнкү топторун болжол менен айырмалоого болот.

- Биринчи топ: 16 жашка чыга элек, никеде турбаган ата-энелер. Булар, чындыгында, толук ата-энелик укукка ээ боло албаган ата-энелер. Ал эми бала тарбиялоо боюнча ата-эненин милдеттери алар үчүн мыйзамда кыскартылган түрдө берилген, мисалы, мындай ата-энелер үчүн ата-энелик укуктардан ажыратуу, эреже катары колдонулбайт – эгерде ал баланын укуктарын толугу менен ачыктан-ачык бузууга байланыштуу болбосо. Мыйзам боюнча, жашы жете элек ата-энелер ата-энелик укуктары менен чектелген, бул аларга муну эстеп калууга мүмкүнчүлүк берет. Ал эми алиментке келсек, 16 жашка чейинки жашы жете элек, турмушка чыга элек ата-эне жөндөмсүз болгондуктан жана көбүнчө өз каражаты жок болгондуктан, алимент баласын багуу үчүн төлөнөт:
- чоң ата-энелер;
- бойго жеткен бир туугандар.
- Жашы жете электердин никесинин жоктугу баланын тарбиясына терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Ошондуктан жашы жете элек балага камкорчу дайындалат, ал кол алдындагы баланын камкордугу жана тарбиясы үчүн бардык укуктарды жана милдеттерди аткарат.
- Экинчи топ: 16 жаштагы турмушка чыга элек жашы жете электер. Мындай учурда жашы жете электер буга чейин ата-энелик укуктарын өзү жүзөгө ашырууга укуктуу жана алимент төлөмдөрүн эгерде жашы жете элек ата-энелер чогулта албаса, анда бойго жеткен бир туугандар, ата-энелер жана чоң ата-энелер тарабынан төлөнөт.
- Үчүнчү топ: бардык курактагы турмуш курган жашы жете электер. Чындыгында, алар буга чейин эле иш-аракет кылууга жөндөмдүү. Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 56-беренесинин 2-пунктуна ылайык, бул адамдар ата-энелик укуктарга жана милдеттерге толук мүмкүнчүлүгүнө ээ. Бул жерде камкорчунун кереги жок. Мындан тышкары, мындай ата-энелер болушу мүмкүн:
- ата-энелик укуктардан ажыратылгандар;
- ата-энелердин укуктары чектелген;
- баласын багуу үчүн алимент төлөөгө мажбурлоо.

Жашы жете элек ата-энелер өздөрүнүн аталык укугун (энелик укугун) талашууга укуктуу. Мындай укуктарды Кыргыз Республикасынын мыйзамдары ар кандай курактагы ата-энелерге берет.

Ата-энелер деген кимдер? Ата-энелер балдарга жана алардын тарбиясына кам көрүшү керек болгон адамдар. Баланы ким, канча убакыт жасашы керек өстүрүп, тарбиялаш керек деген суроо жөнүнөн эмес анткени канча ата-эне ата-энелик милдеттерин аткарбай койгондор, карабай таштап кеткендер «чоңойгондо жана түшүнөт» дегендер аз эмес. Ошол эле учурда, балага карата ата-эненин укуктары жана милдеттери анын төрөлгөндөн баштап пайда болот. Ал эми «ата-эненин ишин» баштоо үчүн негиз абдан айкын – баланын төрөлүшү.

Жашы жете элек ата-энелердин укуктары төмөнкү факторлорго жараша айырмаланышы мүмкүн:

- жаш курагы;
- катталган никенин болушу;
- материалдык абалы;

- социалдык- укуктук абалы.

Жашы жете элек ата-энелер эмансипацияланган учурда, эгерде алар 16 жашка толгон жана расмий никеге турган болсо, ата-энелик укукка толук ээ болушат, мында балдарынын жашоосу, билим алуусу жана өнүгүүсү үчүн зарыл шарттарды түзүүгө, ошондой эле камкордукка алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушат. Ал эми балдарды тарбиялоо боюнча камкордук органдарынын катышуусу милдеттүү эмес. 16 жаштан баштап эмансипацияланган жаш ата-энелер кошумча укуктарга ээ болушат:

1. Бардык мамлекеттик мекемелерде балдарыңыздын кызыкчылыктарын коргоого;
2. Билим алуу ыкмасын жана балдар үчүн билим берүү мекемесин тандоого;
3. Балдардын жашаган жерин жана шаарын тандоого;
4. Укук коргоо органдарындагы балдардын кызыкчылыктарын коргоого.

Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси ата-энелерди балдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоого милдеттендирет. Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын мыйзамдары боюнча, ата-энелер балдарынын укуктук өкүлдөрү болуп саналат жана ар кандай адамдар жана юридикалык жактар анын ичинде соттордо, атайын ыйгарым укуктарсыз (ишеним каттарсыз) алардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргой алат.

Демек, кээ бир турмуштук кырдаалдарда адамдар мыйзамдуу жашы жеткенге чейин ата-эне боло алышат. Жашы жете элек ата-энелердин жаш курагына байланыштуу ата-энелик укуктары чектелүү. Бирок ага карабастан алар баласын тарбиялоо боюнча негизги укуктарын сактап калышат.

Баланын төрөлүшүн каттоодо энелик жана аталык расмий түрдө тастыкталат. Баланын төрөлүшүн каттоо милдети, алардын жашына карабастан жаш ата-энелерге жүктөлөт. Мындай өтүмнө менен ата-эне бала төрөлгөндөн кийин бир айдын ичинде ЖААК каттоо кеңсесине кайрылышы керек. Баланын төрөлүшүнө арыз бергенде, ата-эне же ата-эне балага ысым берүүгө милдеттүү. Ошондуктан, ата-эне балага ысым берүү укугуна жана милдетине ээ. Эгерде баланын атасы анын аталыгын тааныса, ата-энеси макулдашуу боюнча балага ысым жана фамилия ыйгарышат, б.а. катталбагандыктан, экөө тең баланын туулгандыгын каттоо үчүн ЖААК каттоо кеңсесине арыз менен кайрылышы керек.

Тарбия берүү баланын психикасына таасир этип гана тим болбостон, ага белгилүү бир көндүмдөрдү үйрөтүү үчүн, ошондой эле ата-эненин жүрүм-туруму, балага болгон мамилеси жана ага кам көрүүсү. Үй-бүлөдөгү баланы ар ким, жакындары тарбиялайт. Ошондуктан, жашы жете элек ата-эне да баласын тарбиялайт. Чоңдордун жардамы менен жашы жете элек ата-эне балага карата бардык жеке укук, милдеттерин жүзөгө ашыра алат (анын атын тандап, туулгандыгын каттап, билим берип, ден-соолугуна кам көрүп, кызыкчылыктарын коргойт).

Албетте, ата-энесинен же аларды алмаштырган адамдардан каржылык жактан толук көз каранды болгон үчүн, чоңдордун үй-бүлө мүчөлөрү анын ою боюнча баласына туура мамиле жасабаса, аларга таасир этиши кыйын. Бирок жашы жете элек ата-эне баласынын кызыкчылыгын коргоо менен бирге өзүнүн укуктарын да коргой алат. Баланын төрөлүшү жашы жете элек ата-эненин тезирээк чоңоюшуна анын баласынын тагдыры үчүн жоопкерчилигинин өнүгүшүнө өбөлгө түзөт, ошондуктан анын балага болгон милдеттеринен толук бошотулушу ата-эненин баласынын тарбиясы жана тагдыры үчүн жооптуу экендигин түшүнүшүнө өбөлгө түзөт. Бул учурда жашы жете элек ата-эненин (чоң ата-энесинин) ата-энелеринин укуктары жана милдеттери өзгөрбөйт. Жашы жете элек ата-эненин мыйзамдуу өкүлдөрү болуп калуу менен алар ата-энелик милдеттерин аткарууга көмөк көрсөтүүгө милдеттүү.

Демек, балдарды тарбиялоо үчүн ата-энелердин жоопкерчилиги Кыргыз Республикасынын Конституциясында, үй-бүлөлүк мыйзамдарда, административдик жана кылмыш-жаза мыйзамдарында, ошондой эле Кыргыз Республикасынын башка ченемдик-укуктук актыларында камтылган. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлөлүк кодексинде (66,67-беренелер) ата-энелердин укуктары менен милдеттеринин теңдиги камтылган. Ата-энелер бирдей укуктарга ээ жана балдары үчүн бирдей милдеттерге ээ (ата-энелик укуктар). Ал эми ата-энелик укуктар 18 жашка чыкканда күчүнө кирет. Баланын жашоосу, жашы жете элек балдардын никеге туруусу жана мыйзамда белгиленген башка учурларда, балдар бойго жеткенге чейин толук аракетке жөндөмдүүлүккө ээ болгондо токтотулат.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 05.05.2021-ж.
2. Кыргыз Республикасынын Жарандык кодекси (11.04.2023-жылга карата өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен).
3. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси (06.06.2022-жылга карата өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен).
4. Сабиров А., Муратбек кызы С. Үй-бүлө укугу. ЖОЖдор үчүн окуу китеби. Бишкек, 2003.

5. Беспалов Ю.Ф. Семейные правоотношения с участием ребенка // Семейное и жилищное право. 2015.
6. Величкова О.И. Опекa над детьми несовершеннолетних родителей // Законы России: опыт, анализ, практика. 2013.
7. Гришаев С.П. Постатейный комментарий к Семейному кодексу РФ // СПС «КонсультантПлюс», 2011.
8. Ахметьянова З.А., Ковалькова Е.Ю., Низамиева О.Н. и др. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации М.: Проспект, 2010.